

תל-קאסילה, תל-יכודאי, והחפירות האחרות שבביבה. בו ביום אחר הצהרים נערך המושב השני של הכינוס במוזיאון תל-אביב. הרצו: מ. אב-ידיונה על כיבוש החוף בידי החשמונאים, ד"ר י. פר-אור על נמלי הארץ בתקופת הצלבנים, ופרופ' אר-ייפנברג על נמלי הארץ בתצלומים מן האויר. זלמן ליפּ זיל. מר. בּן-צִבְיָה, שি�שב ראש במושב זה, אמר דברי הערכה על המנוח ופעולותיו, ומר אל-כּס-נדּר גּלִיק הרצה על הפטוגרפאמטריה כמכשיר להקלת הארץ. לאחר ההרצאה התקימה האסיפה הכללית של החברה (ראה פרטיט בעמ' 75).

ביום כ"ז בכללו בוקר יצאו המשתתפים לטירור בהדרכו של ד. ע. מירן. בתיהלה סיירו את שדרי הנמל העתיק ביפו, שם נסעו ליבנהם, רملיה, מקאם אבני-חין, אפק ואחריהם שבו לתל-אביב. בשעת הסיור ניתנה הסברה ע"י ה"ה אב-ידיונה, ר-ייפנברג וע. מירן. פגנות עבר ביקרו מתחמי ההיינוס בתערוכה "בתהנדב עם". בו בערב התקיים המושב הריביעי של היינוס, אף הוא במוזיאון ת"א. פרופ' מ. שובה הרצה על כתובות חדשות בישראל, ופרופ' א. ל. סוקניק על מזודות קדומות על חוף הירקון. לסיום היינוס עלתה עיריית תל-אביב מסיבה חגיגית למשתתפים באספה קאלטון. ראש העיר מר. י. רוקח בירך את האורחים, ומספר פרטיט על פרשת החפירות בתל-קאסילה, וד"ר מיזולר מילא אחריו. פרופ' טור-יסיני הרצה על כתוב ולשון על פי החפירות בארץנו. בשעה מאוחרת בלילה נגעו היינוס ע"י פרופ' מ. שובה.

ב. חוג ארכיאולוגי

בקיץ תש"י התקיימו שלוש פגישות של החוג הארכיאולוגי, ובهن הרצו: מר. ש. ייבין (ארץ-ישראל בכתביו המאורים) בביתו של מר. מ. גורדון ביום כ"ג בתמוז; ד"ר מ. אבנימלך (גלוים חדשים מבניה האיאולוגית של ירושלים וסביבותיה) בביתו של מר. ז. ליפ ביום ב' בתמוז תש"י; מר. י. קווטשר (הרקע הלשוני של מגילת ישעיהו א' — המגילות הגנוזות), ב ביתו של ע"ד ח. קרונגלד ביום ט"ז באב.

סיכום הרצאות בחוג הארכיאולוגי

ש. ייבין: **ארץ-ישראל בכתביו המאורים.**

המרצה עמד בתחילת התALKיך וניסתה להוכיח, שבכתב המצרי לא סימן האלף' משמש במקום ר'יש או למ"ה, אלא אלף' בתוספת יו"ד או יו' לפניה. מכאן מתבררים תעtíקים כגון צויא=חצוץ, שבו הו"ז ניתנת להתבאר כאשר קריאה ואילו היו"ד מיותרת לגמרי, או כגוון י=(א)רחב במקום רחב, שאולבריט ואחרים רואים בו צורת ארחה, כדוגמת גירסת השבעים: בְּאַזְקָא, ולא היא. רק במקרה שבא לפני האלף' סימן מורכב (אלף' וקוננסנט לפנייה), אין כלל זה נשמר, כגון בתALKיך השם פחל: פ—י—ח—א—ו—ם (פחלם, בסיום התמים). כשהצורך ח'א דוחק את הו"ז או היו"ד שדרוכן לבוא לפני הא' במקום שערכה למ"ד. וכماן אתה למד גם על צד השלילה, שמות שאין בהם צירוף כזה לפני האלף' ואין לפנייה לא יו"ד ולא יו' נסותה, אין אותה האלף' יכולה לשמש סימן לר'יש או למ"ד; וכך השם ח—א—ם אינו ניתן לקריאה: הרם (=בית הרם). סברתם של פוזנר ומיזולר, אלא הם, אמנים אין הכוונה להם זו הנוצרת בראשית י"ד בעבר הירדן

מורחת, אלא הוא ננראה המקום ה-וּמ (ע), הנזכר בראשית ערי ארץ-ישראל של תחותימים השלישי.

אף ניסת המרצה להעלות כמה כללים פונטיים להסביר התינויים בהיגי הרים"ש או הלמ"ד, מתי הן נשמרות בצורת היגיון המלא בתעתיק המצרי (כגון מגדל = מ-ע-ק-ת-ר-ו-י') ומתי הן נבלעות ומתרככות (כגון בתעתיק קים של חזור ופחל המובאים לעיל). בעיקר משפיעות, לנראה, הגרוניות והשניות על התרככות זו.

עוד העיר המרצה שטפסים מעדים על דרגת מעבר, כשתחמיים בסופי התיבות הולך ונשפט, פעים שהוא מזוין בסופי השמות ופעמים איננו. אבל יש סימנים לכך, שתנועת נטיה סופית עודנה נשמרת ברוב המקרים. בשמות האנשיים בולת העובדה שהרובם המכליים הם שמות שמיים, ורבים בהם שמות תיאופוריים. בכל הטפסים, בין באלה שפרנסם זיתוי ובין באלה שפרנסם פונר, אין אלו מזואים אלא שם אחד בלבד, שאפשר לומר עליו בוודאות שהוא שם זריזורי, והוא השם - עצושנו; לכל היותר שבעה שמות הם מסופקים (ויש מקום לראות גם אותם כשמיים) והשאר כולם שמיים-ערביים. בין השמות התיאופוריים רואים לציון השמות החדשניים, הנחשים לשמות אלוהים: צד, קחת(?), הר, ים, כני, פעי, רפואי, חוץ, ענו ועוד. מעניינים גם השמות המורכבים כגון כהארabi, ורב מאור מספר השמות המורכבים בתיבה עפר, שפירושה המדוקיק עדין נעלם מתנו.

טפסים מעניינים גם מבחינה חברתית. באלה שפרנסם זיתוי עדין נשקף מתוכם השלב הראשון של התישבות-הקבב, שעלה בראש כל עיר עמודים שנאים שלושה או אפילו ארבעה שליטים, שהם לנראה ראשי בת' האב או המשפחות שהתיישבו זה מקרוב, וудין לא הספיקו התוחמים המשפחתיים להיטשטש, עד כדי לקבל מרותו של שליט אחד. אומנם בטפסים שפרנסם פונר, שהם מאוחרים אלה של זיתוי כמה עשרות שנים, כלל הנראה, כבר נוצר רק שליט אחד בכל יישוב אבל גם כאן עדיןמצוות חטיבות שבטיות, לנראה של נזודים או נזודים למחצית, בין החטיבות העירניות של יישובי-קבב. ויש עניין גם בדבר זה, שעיקרם של היישובים הניתנים לזיהוים בעמיקים ורק מיוטם בהר, עובדה הידועה גם מן המצא הארכיאולוגי של התקופה. בטפסים שפרנסם זיתוי קשה למזוא לפני שעה סדר כלשהו, אבל באלה שפרנסם פונר דומה שאפשר להכיר קבוצות של ערים לאורך דרכי המשחר החשובות בסדר גיאוגרافي מסוים.

כך באים השמות הרשומים להלן כסדרם:

א' דרך הים, הנוטה בסופה אל בין הרי אפרים ואל עבר הירדן :

(1) חרמה(?) בנגב, (2) אשקלון(?), (3) אשנה(?) ביהודה, (4) האמו (זיהוי בלווי ידוע), (5) מגדל (חרבת מג'דל) מדרום מזרח לחדרה, (6) שכם, (7) גני (גנין), (8) פחל, (9) אפק (אל פיך) בגולן.

ב' קבוצת עמק עכו :

(10) עין (לנראה תל כרданה = אפק באשר), (11) אכשף, (12) אשאף (זיהוי בלווי ידוע), (13) מישל, (14) רחוב.

ג' לנראה עמק החולה :

(15) חזור, (16-18) לא זווה, (19) צר (בנפתלי), ובשם פנים לא זרבשן, (20) בעתקם (בקעת הלבנון).

ד' מהותה של קבוצה זו אינה ברורה בגל הקושי לזיהות את רוב השמות, אבל מצויים בתוכם שמות מעבר הירדן הצפוני, כגון: בצתן, הנזכרת גם בראשית תחותימים באותה סביבה, שריוון, לבוא (חמת), קנו (קנואת) ואפומן הדורומי והצפוני (סביבת دمشق = חובה).

ה' דרך המובילה מעבר הירדן אל דרך הים :
 (41) צratherן (תל אמיחמד בעמק סוכות), (42) עפרה (בבניין), (43) לא זהה,
 ואולי ביהודה, (44) לישת, (45) ירושלים, (46) לא זהה, (47) אבל (הנזכרת בסביבת
 נחל שורק המערבי).

ג' קבועה בלתי ברורה גם בראשית תחותמים הג'.
 (48) לא זהה, שם המקום איןנו נראתה שמי, (49) עלי = עכו(?).

ד' עבר הירדן המרכז והדרומי, שבו נמצאים שבטי נודדים או נודדים למחצה :
 (50–51) שבטים של כושו, (52) שוטו (בני שת) העליונה, (53) שוטו התחתונה,
 ח' קבועה, שככל הנראה היא בסוריה המרכזית והחוף הפיניקי, בין השמות
 נזכרים כאן :

(54) ערקה, (55) שמעון (השווה מט' 18 בראשית תחותמים הג'), שגם שם נראתה,
 לפי הקבועה שמה היא נמנית, שהיא נמצאת בסוריה הדרומית, (57) שוסים,
 (59) אושו, (61) שבטים של גבל, (63) שבטים של גבל, (64) כל המושלים של ענק.

מ. **انبני מלך :** גיאולוגיה של סביבות ירושלים לאור חקירות חדשות
 חקירות שנעשו על ידי המרצה בזמן האחרון בשטה ירושלים, הראו שהתקומות
 הימיות של התקופה הקרטיקון אינן רצופות, זאת אומרת שבאותה תקופה לא הייתה
 இயூர் ירושלים מכוסה ים ברכיפות, בלבד הרים. והוא הדין לארכ'ישראל, ככל
 אף לארצות שכנותיה.

בזמן הקנו מאן העליון נראים כמה עקבות של תנודות עמוק הים
 ושינויי גבולהו, ויש מקום לשער, שלא הרחק משטח ירושלים הייתה קיימת
 יבשה בקצתו של זמן זה. מן הקנומאן מסתים בניגת הים ובתתגלוות יבשה ומחמת
 כן נסקרו פנוי הסלעים ונחרצו בחורייצים ובנקרות, ועל גביהם נוצרו מרבצי ברקיה
 וקונגלומרטים, ונוצרה קרען אדומה, לאטריטית. המUIDה על אקלים חם ולח
 למדי. מן קיומה של היבשה מכון עם הטורון התחנו. באוטו הזמן התרחשו
 תנועות-שתח מטיימות ובעקבותיהן שוב הוצפה היבשה עליידי ים. הקרקעוות,
 הברקיה והקונגלומרטים נסחפו ברובם ונשטו ועל-גביהם השטה, שנת夷שר במקצת
 על ידי פעולות גלים, הצבירו פה ושם שכבות של גיר קונגולומרטאי, המורכבות
 שברי סלעים של התקופה הקוודמת (כלומר של הקנומאן). התהווות הקונגולומרטים
 הייתה מלאה גלישות ומפולות סלע-חוח למכביר. עם התשתלותם היה נושא השטחים
 הרודודים של קרענותיו מושבות עצומות של צדפינים המיוחדים לזמן זה, והללו
 סיפקו חומר להתחווותם של גיר שיישי הבוני רבו ככולו משברי קונכיותם, הוא
 היגר הדיעו בשם "מלחה". אולם הים של זמן זה, המכונה טורון עליון, לא
 היה יכול לא בעומקו ולא בגבולותיו. תנוזותיו התקופות מתגלות בהתחווות גיר
 גרגורי, זעיר-קונגלומרטאי וגיר מעורב תרכיזי צור ושבולולים מאובנים.

בסופו של הטורון שוב מתגלוות יבשה, וכאן וכאן שוב נזירים קונגולומרטים,
 פני היבשה מתכסים קרענות אדומות. יתכן שהיו בעת ההיא אגמים ולאגונות
 בשטה ירושלים. מאורעות אלה החלו בזמן הסיגנון התחנו.

הים שבא אהיליך הוא של זמן הסיגנון העליון. הים בא בחזיות נרחבת
 מכוחה של שקיעה רבה של היבשה. כאן וכאן הספיקו ביןתיים הגורמים האטמוס-
 פיריים להרים את כל שכבות הטורון ואף קצתן של שכבות הקנומאן. ולפרקים,
 כגון בדרום ירושלים, גאה הים על עצמן של השכבות האטען של הקנומאן.

גם זמן הסיגנון נסתים בניגת הים ורק במקרה מקומות נשארו שרידיו בזרות
 מפרצים. על-פני היבשה נותרו עדין שקעים נרחבים, וביהם אגמים, ביצות נרחבות,

לאוניות המחויבות קשר קבוע או ארעי אל המפרצים, וביהם נוצרו הפלעים הרנה גוננים שאנו מוצאים בסביבות צור-בהר. לזמן מסוימת זו נקרא בשם דג'וּן.

יש להניח שהACHI זמן הדניון, בתקופת האיאוקן, שוב הוצאה להריהו ואוזור ירושלים בתוכם, בים, שכיסה אותו זמן קצר. אולם משכבות אלה לא נשאר כאן כל שריד; הן נחרבו ונשתפו לחלוותן. מאי, במשך 50—60 מיליון שנה בקירוב, נשאר כל האיזור מורם מעל לפני הים, אם כי לא פעם אחת פקדתו שקיימות וגביהות.

ו. קוֹטֶשׁ ר': הרקע הלשוני של מגילת ישעיהו א' מהמגילות הגנוונות מגילה זו, שמוצאה מסוף ימי הבית השני, משקפת בכתיבתה, בצלותיה הדוקיות ובשער סימנית הלשוניים, ובעיקר בתחבירו, את הלשון העברית של דורה. דבר זה ניכר קודם כל בשמות העצם, כגון: דרמשק במקום דמשק של ממלכת הבית הראשית, ישעה, חזקיה במקום הגזרה הקדומה — ישעיהו, חזקיהו ולוי'ם. אף השימוש באימות הקריאה, ובעיקר בו'י', מעיד שלפנינו טופס מאוחר מן הטופס המסורי שבידינו; שכן אנו למדים מן הכתובות הכנעניות-הבריטיות-הארמיות, שהכתב בთילתו חסר הוא בכללו, ורק ברבות הימים הוא מתמלא והולך בהדרגתו. הכתב של המגילות בכללו, וכן כמה תופעות לשוניות אחרות שבה, אין להם הסבר אלא במאבק הלשונות שבאותם הדורות: מאבק העברית המקראית עם הנין החדש — לשון חז'ל, ומאבק שניהם עם הארמית, שכבר הייתה לשונו העיקרית של המון העם באותה תקופה. לתקנות של עמי הארץ, שהיו משבשים את קריantan של המילים העבריות הדומות לארכית והיו קוראים אותן כדרך שהן הגויות בלשון זו. התחלו הסופרים משתמשים באימות הקריאה לשם סימון התנוועות, כגון: לא (להבדיל מן הארמית: לא), יואמר (בארכית: יאמיר) וכיוצא באלו. וכמאנ בא להשתמש באימות הקריאה גם במקרים אחרים, כגון: כיא (במקומות כי). אבל גם הסופרים עצם כבר היו מושפעים מן הארמית, וכך ואכן היו מרכיבים שלא מדעת צורה ארמית על צורה עברית, כגון: מהטיר = מסיר, יודהי = ידיו וכדומה.

צורות הפסיק המרובות בעתיד קל אף הן קוֹרִיחוֹד של הלשון העברית באותה תקופה. האותיות הגרגניות היה הולך ומיטשטש, ומכאן כתיבים כגון ישה = יעשה, וגם חילופי גראניות זו זו. בתחביר מצוי שימוש של שם הפועל במקומות המוקור (לא תוסיפו להביא...), שהרי גם לשון המשנה לא ידעה את המקו. מאותה סיבה לכך גם השימוש בו'י' ההיפוך. יש רגילים לדבר, שבספרות חז'ל נשתרמו רמזים לטפסים הכתובים בכתב המגילות. הללו שימשו, לדעת המרצה, לצורך קריאה בבית בלבד (כדוגמת ספרינו המנוקדים). אבל בבית-הכנסת זו קוראים בטופס כתוב בכתב החסר מסווג הטופס המוסורי, ואף נמצאו בתחום המגילות הגנוונות כתיעים מטופס מעיל זה — הם התקעים מגילת ישעיהו ב'. לפי הרמזים שבידינו מותר לשער, שמדובר מטופס הוא ירושלים.

ג. האסיפה הכללית של החברה

האסיפה הכללית של החברה התקיימה זו הפעם הרاشונה בתל-אביב, במסגרת הכינוס השבעי לידיית הארץ שנערך שם. בראש האסיפה ישב מר י. בָּנְצָבִי יואיר הוועד ד"ר ב. מייזלר מסר דוח על פעולות החברה במשך שתי השנים האחרונות בשלושת התחומיים שבהם עיקר עיסוקה: א) חפירות ארכיאולוגיות (פרטומים ג) הפצת ידיעות הארץ בקרב העם. י. אבר מס' ק. י. מזעיר החברה, מופ. דוח כספי, ועו"ד ח. קרונגו לד מסר הצהרה בשם ועדת הביקורת על הדוח הכספי. לאחר מסירת הדוח חותם התקיימו ויכוחים. ראשון לדיוונים היה הסעיף על שניים ש